

Holberg som svensk spion

- et case study til belysning af historiciteten i Holbergs Levnedsbreve

Af Mikkel Kølckær og Bjørn Westerbeek Dahl

I Ad virum perillustrem *** epistola (Første Levnedsbrev) fra 1728 beretter Holberg om følgende episode, der fandt sted på en vandretur fra København til Helsingør:

Memini, cùm alumnus Collegii Medicéi essem, pedibus me euntem obvium haud procul Helsingora habuisse optionem, cui, cùm indicarem pedibus meis quinque milliaria me emensum fuisse, rej novitate commotus speculatorem Svecum me suspicatur primùm, mòx credit, deinde lætatur, insidiatorem non opinanti in manus cecidisse, seqve seqvi jubet, obluctantem verò ac Qviridium fidem clamantem, nomen, patriam, vitæ genus, causamqve itineris indicantem vi abstrahi jussit. Ità alter ego Jugurtha à novo Mario in triumphum ducendus ab eqvite, qvi Imperatorem comitabatur, prorsus indignè retrahor ad diversorium, qvòd est medium inter Hafniam & Helsingoram, ubi examinor, discingor, damnor, absolvor & deniqve blandè dimittor. Imperator verò ne ovans qvidem nedum triumphans urbem ingreditur.¹

Jeg husker fra den tid, jeg var alumne på Borchs Kollegium, at jeg på en tur til fods blev mødt af en officer ikke langt fra Helsingør. Da jeg meddelte ham, at jeg havde tilbagelagt fem mil til fods, var han forbløffet over denne mærkværdighed – først mistænkte han mig for at være svensk spion, men snart var han fast overbevist om det, og derefter frydede han sig over, at en slyngel mod al forventning var faldet i hænderne på ham. Han gav ordre til, at jeg skulle følge med, men jeg kæmpede imod og råbte folk om hjælp –

---

1. Holberg, Levnedsbrev 1728, 55-56. Oversættelse af Mikkel Kølckær. Alle henvisninger til Holbergs første Levnedsbrev følger den originale paginering. Alle Holbergs skrifter findes i en tekstkritisk udgave med kommentar her: holbergsskrifter.dk. Artiklens forfattere har behandlet samme emne med en kulturhistorisk indfaldsvinkel i "Holberg på Strandvejen - Et møde med en nidkær soldat" i Alle tiders Nordsjælland, 2023.

jeg oplyste mit navn, fædreland, stilling og grunden til min rejse, dog beordrede han, at jeg blev ført bort med magt. Som en anden Jugurtha skulle jeg føres af den nye Marius i triumf af den rytter, som fulgte imperatoren. Ganske uværdigt blev jeg trukket tilbage til den kro, som ligger midtvejs mellem København og Helsingør, hvor jeg blev afhørt, frataget min kårde, dømt, frikendt og endelig venligt sendt bort. Men imperatoren drog hverken ind til hovedstaden for at fejre en lille eller stor triumf.

Den uproportionale sammenligning med Marius og Jugurtha gør kun episoden des mere munter, og man forføres let af Holbergs veloplagthed til at tro, at begivenheden vitterligt har fundet sted på den måde, som den skildres her. Fx bringer Arentzen i sin litteraturhistorie hele episoden i oversættelse og betegner blot Holbergs arrestation som et "komisk Eventyr" uden nogetsteds at forholde sig til troværdigheden af "Autobiografien" i sin helhed.² Dette gælder for mange af de moderne biografier om Holberg, at de i høj grad står i gæld til Holbergs egne levnedsbreve.³

Men i den nyere forskning, der ellers primært har koncentreret sig om Holbergs historiske værker, har der været en stigende forståelse af, at Holberg i sine levnedsbreve blander faktuelle og fiktive elementer.⁴ Han spiller så at sige kispus med os læsere for at tydeliggøre en pointe. Dette har eksempelvis Karen Skovgaard-Petersen beskrevet ved at fremhæve en passage fra samme Levnedsbrev "I spøgefuld sammenhæng lyver jeg altid, i alvorlig sammenhæng sjældent" i sin artikel af samme navn i nærværende tidskrift.⁵ I dette lys bliver Holbergs tilfældige arrestation på en gåtur til Helsingør svær at fæstne megen eller nogen som helst lid til. Den ene af nærværende forfattere har i et værk om Københavns byplanlægning og forsvar i perioden 1600-1728 dog fundet det indlysende at mene, at det var en soldat fra den udstationerede styrke af strandvagter,

---

2. Arentzen (1884) 134-35.

3. Nyrnes (2005) 25.

4. Interessen for Holberg som historiker ses ved antologierne Eivind (2005), Sejersted (2014) og Olden-Jørgensen (2015). Fortællingens komiske element findes også i Holbergs historiske værker, hvilket peger på, at Holberg anvendte nogle af de samme litterære greb både i sine biografiske og historiske værker, se Olden-Jørgensen (2015) 30.

5. Skovgaard-Petersen (2015). Ligeledes har Nyrnes (2005) behandlet Levnedsbrevene ud fra en litteraturkritisk vinkel.

som arresterede Holberg.⁶ En sådan arrestation ville passe med de opgaver, som strandvagterne udførte under Store Nordiske Krig. Derfor vil vi i det følgende gennemgå Holbergs fortælling for at skitsere, hvilke dele af beretningen der kan sandsynliggøres ud fra en historisk-kritisk vinkel. Dette sker med håbet om, at vores behandling af episoden på Strandvejen kan kaste lys over, hvordan Holberg generelt tilrettelægger sine fortællinger og nok særligt i Levnedsbrevene.⁷

Holbergs antipati mod politi- og toldvæsenet

Holberg foretog sin vandretur til Helsingør før sin store udlandsrejse i årene 1714-16, og turen til Helsingør er det sidste og mest alvorlige eksempel på Holbergs konfliktfyldte møder med diverse told- og paskontroller, som han beskriver i Først Levnedsbrev. På udlandsrejsen kom han først til Amsterdam med skib fra København uden problemer, og derfra rejste han videre mod Paris over land. Selvom det på dette tidspunkt ikke var strengt nødvendigt at have et pas for at passere landegrænser, var der i de vesteuropæiske stater ofte brug for indenlandske pas eller passersedler. Sådanne var bestemt nyttige i det urolige Europa.⁸ Holberg havde åbenbart ikke noget pas, hvorfor han frygtede at få bryderier med skildvagterne, når han skulle passere grænser og fæstningsbyer. Kun et enkelt sted på vejen blev han dog spurgt til sit pas. Det var i Mons i det nuværende Belgien. Her klarede forfatteren sig dog ved at komme med en nødløgn om, at han havde såkaldte kongelige papirer.⁹ Vagten troede ham på hans ord og afstod åbenbart fra at se dem, for han lod blot Holberg passere. Videre i levnedsbrevet lamenterer Holberg over, at han i stedet blev plaget af toldbetjente rundt omkring, der ofte gik til yderligheder og ransagede selv hans bukselommer. Trods alt glædede han sig over, at han var sluppet for de tyske regler om, at fremmede skulle lade sig indskrive hos øvrigheden. Her havde han slet ikke kunnet rejse uden pas, og han fortæller, at man ellers ofte blev generet af "en vred og grov soldat".¹⁰ Midt i disse overvejelser, og

---

6. Dahl (2017) 163-166.

7. Episoden er også omtalt hos Olsvig (1927) 117-20, som uden skygge af kildegrundlag tidsfæster begivenheden til 1709 og begrundet fodturen med Holbergs påståede interesse for at følge med i optakten til Store Nordiske Krig.

8. Østergaard (2009) 117-49.

9. Som note 1.

10. s.55.

som en, næppe tilfældig, association kommer han så i tanke om den på udgivelsestidspunktet godt 15 år gamle episode, der havde udspillet sig på vejen mellem København og Helsingør. Holberg afbryder altså her den kronologiske fortælling om sin grand tour i Europa for at fortælle, at man ikke engang kunne gå i fred fra den ene til den anden by hjemme i Danmark uden at blive tilbageholdt. Således har Holberg nøje indflettet episoden ved Øresundskysten for at udstille disse vagters tåbeligheder.¹¹ Dérude i Europa, bortset fra i Tyskland, lader de ham nemt slippe igennem uden de nødvendige papirer, men herhjemme anholder de ham gerne, hvor ingen papirer var nødvendige. Dette har sikkert været en genkendelig situation i samtiden, og måske også i dag.

I det hele taget stod Holberg ikke alene med sin antipati overfor de allestedsnærværende soldater. Som mand af den lærde stand kendte Holberg til modsætningsforholdet mellem studenter og soldater i København. Det havde gamle rødder, men i 1719 udartede det sig til egentlige gadekampe mellem de ungdommelige elementer i Landkadetkorpset og studenterne på Regensen.¹² Få år senere, i 1725, benyttede Holberg denne begivenhed i komedien Jacob von Thyboe. I 5. akt 8. scene truer officeren Thyboe med at nedbryde hele Regensen, og snyltegæsten Jesper skynder sig at tilføje, at også Studiegården, altså Universitetet, bør rives ned. Officeren bejler nemlig til den samme pige, som magister Tychonius gør. Dette er i sig selv kvintessensen af Holbergs satire over militær naragtighed.

En vandretur til Helsingør

For en moderne læser kan det virke urealistisk og dermed som en del af fiktionen, at Holberg skulle være gået til Helsingør. Med andre ord lyder det umiddelbart utroværdigt i vore øren, at Holberg skulle have vandret fra København til Helsingør. Men en del andre steder i Levnedsbrevene ses det, at Holberg ikke veg tilbage fra selv meget lange rejser til fods.¹³ Således gik han under sit første ophold i England fra Gravesend

---

11. En lignende beskrivelse af Holbergs rejser findes hos Olsvig 1927 117-20, men han har ikke blik for, at episoden nøje er placeret som slutmålet i fortællingen, da han kalder episoden for en "digression".

12. Liisberg (1901) 337.

13. Holberg foretog flere længere rejser til fods ifølge det første Levnedsbrev: Aachen-Amsterdam s. 20, Aachen-Holland (sandsynligvis Amsterdam) s. 20, Oxford-London s. 28, Helsingør-København s. 36, Bruxelles-Mons-Paris s. 54, Bourgogne-Paris, s. 78, Auxerre-Bourgogne-Châlons s. 78, Cività Vecchia-Rom s. 98, Rom-Firenze s. 112, Firenze-Bologna s. 113, Bologna-Lyon s. 115 og Hamburg-København, s. 118-19. Om rejser til fods på Holbergs tid, se Amato (2004) 71-100.

til London (ca. 34 km) og nogen tid derefter fra Oxford til London (ca. 80 km). På turen fra Oxford til London fulgtes han af sin studiekammerat Christian Brix, og på en senere tur op gennem Frankrig til Paris ledsagede to vandrefæller ham, så også andre gik selv lange distancer. Georg Brandes fx skriver da også, at Holbergs læreår var "hans vandreaar".¹⁴ I det hele taget lader det til, at man har haft en gåkultur, som virker fremmed for os i dag.

Holberg røber desværre ikke i Levnedsbrevet, hvad der denne gang lokkede ham til Helsingør. Dog skriver han i samme Levnedsbrev, at han i sommeren 1708 tog et svensk skib fra London til Helsingør. Ifølge Øresundstoldegnskaberne var der flere svenske skibe det år, der sejlede fra England mod Østersøen, og som ikke lagde til i København, men kun i Helsingør for at betale tolden, hvilket kan forklare, hvorfor Holberg gik i land i Helsingør.¹⁵ Turen mellem Helsingør og København var altså ikke ganske ukendt for Holberg. Han har kendt distancen og sikkert glædet sig over at se milepælene forsvinde bag sig, når han vandrede af sted.

Strandvagterne ved Øresund

Men selvom Holberg har indflettet episoden i en længere fortælling med et humoristisk – eller endog satirisk sigte, forhindrer det ikke, at episoden vitterligt har fundet sted. Holberg indleder sin fortælling ved at tidsfæste den til sin tid som alumne på Borchs Kollegium. Allerede her ser vi, at Holberg lægger et slør af usikkerhed ind i fortællingen, men vi har kun mandens egne ord om episoden på Strandvejen. Oplysningen om, at han var alumne på Borchs Kollegium, er vigtig, for det gør det muligt for os at give en omtrentlig datering. Holberg var alumne på kollegiet fra den 11. august 1709 til den 11. februar 1714. Dog må man udelade året 1711 som en mulighed på grund af den daværende pestepidemi, og i lange perioder var både Helsingør og København afskåret fra omverdenen ved militær blokade. Pesten konstateredes i begyndelsen af 1711 i Helsingør, derefter kom den til København hen på sensommeren. Den 28. august blev byportene lukket for folk, der ikke havde pas, og de blev først åbnet igen

---

14. Brandes (1884) 19.

15. Øresundstoldegnskaberne er her: <http://dietrich.soundtoll.nl/public/index.php>. Om hjemrejsen se Müller (1943) 112.

efter nytåret 1711/12.¹⁶ Desuden vides det, at Holberg i en tid under epidemien opholdt sig på færgestedet ved Grønsund på Falster.¹⁷ Vandreturen mellem København og Helsingør må således være gennemført enten mellem sensommeren 1709 og december 1710 eller mellem foråret 1712 og februar 1714.¹⁸

Netop i årene fra 1709 til 1714 var der hver år opstillet strandvagter som følge af Store Nordiske Krig (1700 og 1709-20). Strandvagterne fungerede som grænseforsvar i forhold til fjendtlig, og da særlig svensk, indtrængen på Nordsjællands lange kyststrækning. Vagterne var i disse år derfor ikke blot udstationeret om vinteren, som det var vanligt, men også om sommeren. På turen blev Holberg anholdt af, hvad han kalder en *optio*. Her bruger Holberg sandsynligvis titlen om en lavere rangerende officer. Dette stemmer overens med to næsten samtidige oversættelser af første Levnedsbrev fra 1741 og 1745, der begge har oversat *optio* med løjtnant.¹⁹ Ingen har tidligere i litteraturen beskrevet, hvad denne løjtnant lavede ved Øresundskysten. Men som allerede omtalt passer tidspunktet (under Den Store Nordiske Krig) samt stedet (Øresundskysten) med, at det netop var en officer fra strandvagten, der arresterede Holberg.

Strandvagterne var indkvarteret i kroer op langs kysten. At Holberg blev ført til en kro, er blot endnu et indicium på, at det var en strandvagt, som han var kommet i kløerne på. Strandvagternes hovedkvarter var Rungsted Kro, hvorfra der dag og nat patruljeredes mod nabovagterne i henholdsvis Skovshoved og Nivå. Her havde man mindre forlægninger, der på tilsvarende måde patruljerede i retning af nabovagterne. I Nivå således mod Rungsted og op mod Helsingør, hvor der også var stationeret strandvagter. I 1710 lå der i Rungsted Kro 1 løjtnant, 1 korporal og 20 menige, og i Nivå Kro 1 korporal, 2 grenaderer og 8 menige, men vagtmandskabet blev hyppigt skiftet ud,

---

16. Rigsarkivet, Krigskancelliet, Protokol over udgående sager 1711, nr. 1756, 28.8.1711; Østerport blev - måske som den sidste port - genåbnet 2.4.1712, se Rigsarkivet. Danske Kancelli, Sjællandske Tegnelser 1711, pakke 637, nr. 173.

17. Kall mener, at Holberg forlod København ved epidemiens udbrud i slutningen af juli eller begyndelsen af august 1711 og returnerede til byen i november eller december, se Kall Rasmussen (1858-59) 125-126.

18. Litteraturhistorikeren F. J. Billeskov Jansen har sat turen til "vistnok 1712", men der ses ingen begrundelse for at henlægge turen til netop dette år, se opslaget Ludvig Holberg i Den Store Danske på lex.dk: https://denstoredanske.lex.dk/Ludvig_Holberg. Hentet 22. januar 2023.

19. Se Krogs oversættelse (1741) 41 samt anonym oversættelse (1745) 52. Bruun mener at kunne påvise, at Holberg har revideret oversættelsen, se Bruun (1895) 28.

ligesom styrken ændredes som følge af krigens udvikling. Under pesten i 1711-12 blev den naturligvis forstærket.²⁰

Der findes ingen vagtinstruks, der nærmere beskriver, hvorledes patruljeringen foregik. Størrelsen af den udstationerede styrke hvert sted synes dog at antyde, at flere mand har patruljeret sammen, og at man søgte at lade halvdelen af de patruljerende være til hest og resten til fods, som det kendes fra kystmilitsets vagtordning under Englænderkrigene 100 år senere.²¹ Når Holberg beretter, at han ikke blot blev ledsaget af sin *optio*, men at denne også blev fulgt af en rytter, passer det således fint ind i billedet af kontingentet af strandvagter langs Øresundskysten. Denne detalje med hesten har i øvrigt også fundet vej til, hvad man mener, er Holbergs brug af selv samme episode i Peder Paars Poema Heroico-comicum. Her standser en tysktalende fenrik til hest en student, som han ønsker, skal vise sit pas. Da studenten ikke har andet på sig end sit eksamensbevis, giver soldaten ham en ørefigen.²²

Strandvagternes opgave var først og fremmest at observere kyststrækningen og melde om faretruende fjendtlige bevægelser, men de skulle også sikre en vis personkontrol, så ikke alle og enhver krydsede Øresund. Strandvagterne var underlagt Københavns Kommandantskab, og mødte de mistænkelige personer, skulle disse afhøres. Kunne de tilbageholdte så ikke give et tilfredsstillende svar, skulle de føres til København under behørig ledsagelse, og her skulle kommandanten afgøre deres videre skæbne.

Strandvagterne har ikke selv efterladt sig skriftlige kilder til deres virksomhed, og kun i få tilfælde kastes der lys over deres arbejdsopgaver: I 1710 skulle strandvagten nøje påse, at de mænd og kvinder, der kom fra Skåne, omhyggeligt blev udspurgt, og fandt man noget mistænkeligt, skulle de føres til København. I marts 1712, altså på et tidspunkt, hvor pesten endnu ikke var overstået, fik strandvagten i Rungsted ordre til at lade nogle danskere, der var blevet taget til fange i Skåne, men som nu var frigivet, tilbageholde i Rungsted Kro indtil videre ordre.²³

---

20. Rigsarkivet. Generalkommissariatet. Kongelige resolutioner 1710, nr. 113, 29.3.1710.

21. Rigsarkivet, Frederiksborg Amt, Pakke 85, Konzeptbog for breve vedr. land- og kystmilitset samt vejevæsenet 1806-1812, afsnittet om Kystmilitset (uden paginering).

22. Peder Paars, IV, 3 v. 76-104.

23. Rigsarkivet, Krigskancelliet, Protokol over udgående sager 1710, nr. 1431; 1712 nr. 328, 3.3.1712.

En kro mellem København og Helsingør

Holberg er upræcis i sin angivelse af, hvor han blev standset af sin *optio*. Han beskriver det som “*haud procul Helsingora*” altså ikke langt fra Helsingør, men det er jo en vurderingssag, hvad der er nært og fjernt. Det må være indlysende, at han har været tættere på Helsingør end København, når det formuleres på den måde. Omvendt skriver han, at han havde gået fem mil, og tager man ham på ordet og lader ham standse ved fem-milestenen, ville det have svaret til et punkt lidt nord for den senere Egebæksvang Kirke, dvs. ca. 6-7 km fra Helsingør.

Før de store chauséanlæg i sidste halvdel af 1700-tallet var Strandvejen mellem København og Helsingør den vej, man fulgte, når man skulle fra den ene by til den anden, og vejforløbet er kendt fra talrige rejsebeskrivelser.²⁴ Netop derfor lå der en lang række kroer på strækningen lige fra Gammel Vartov i syd til Nivå Kro i nord. Når Holberg taler om en kro “*medium inter Hafniam & Helsingoram*”, altså midtvejs mellem de to byer, må man gå ud fra, at den kro, der er tale om, er Rungsted Kro. Den ligger ikke blot med næsten matematisk præcision midt på strækningen, men var desuden den største og mest betydningsfulde af samtlige kroer. I århundreder havde denne kro således været benyttet som skiftested for heste. Kromanden havde tillige det privilegium, at nabokroerne i Vedbæk og Nivå skulle købe øl og brændevin hos ham.²⁵ Hvis Holberg er blevet tilbageholdt i Espergærde, er han ikke blot kommet til at gå fem mil den dag, men betragteligt længere, nemlig strækningen fra hvor han blev stoppet og så hen til kroen. Hvis der vitterligt er tale om Rungsted Kro, der som omtalt er det sandsynlige sted for afhøringen, svarer det til yderlige to mil. Allerede kunsthistorikeren Chr. Elling var inde på tanken om, at der måtte være tale om Rungsted Kro.²⁶

Det kan forekomme sært, at strandvagten ved at føre Holberg til Rungsted Kro i så fald har ført sin arrestant lige forbi Nivå Kro, der lå syd for Nivåen, hvor avlsbygningerne til Nivågård nu ligger. Her var der som omtalt også en mindre indkvartering af strandvagter, hvor det havde været muligt at få styr på ‘den svenske spions’ forhold. Tilmed havde strandvagten i Nivå ansvaret for patruljering op mod Helsingør og ned mod Rungsted, så det ville være mere naturligt, om Holberg var blevet tilbageholdt af

---

24. Topsøe-Jensen (1974) passim.

25. Nystrøm (1938) 397; Berthelsen (2012) 48.

26. Elling (1971) 87.

en af vagterne derfra. En afgørelse heraf er kompliceret: Som støttepunkt for Rungsted skriver Holberg, at det var en kro midtvejs mellem København og Helsingør. Det kan man ikke just sige om placeringen af Nivå Kro, der ligger en mil (7½ km) nordligere. En forklaring kan være, at Holberg ikke blev anholdt så tæt på Helsingør, som han angiver, men langt tættere på Rungsted. Hans brug af ordet “*haud procul*” kan i så fald forklares ved, at man fra kysten ved Rungsted i klart vejr kunne se Kronborg, så Helsingør ikke syntes så fjern. Rungsted Kro fungerede som hovedkvarter for Strandvagterne med en klart kraftigere bemanning, så denne kro synes at være det mest oplagte mål for et forhør af en formodet svensk spion. En endelig afklaring heraf kan dog næppe opnås.

Forhøret

Det var ganske normalt, at studenter bar kårde som tegn på deres værdighed, og under et forhør som det omtalte, falder det jo ganske naturligt, at den blev frataget ham.²⁷ Derimod lyder det urimeligt, at Holberg derefter skulle være blevet dømt. Holberg beskriver derimod et forløb, der kan *minde* om en retssag med forhør, vidneforklaring og afgørelse, som det foregår ved ethvert elementært forhør – og naturligvis ikke en ‘dom’ i juridisk forstand. Hans ordvalg med “afhørt, dømt og frikendt” kan minde om en retsscene fra en af hans komedier.²⁸

Strandvagterne havde end ikke i hovedkvarteret i Rungsted nogen dømmende kompetence, og hvis ikke den klare misforståelse var blevet ryddet af vejen her, så Holberg kunne vandre videre som en fri mand, skulle han efter forholdsordrerne være blevet ført til Københavns kommandant, der så ville tage stilling til hans sag.

Hvad der ikke fremgår af fortællingen, er, hvad der fik løjtnanten – hvis det nu var en sådan – overbevist om, at Holberg ikke var en svensk spion. Hvis man i første omgang har fået opfattelsen af, at Holbergs sprogtoner klang af svensk, må misforståelsen blandt soldaterne, der ofte rent sprogligt havde en tysk baggrund og måske talte tysk indbyrdes, være blevet afklaret for sent.²⁹ Man må også forestille sig mange ting, som Holberg har fortiet eller fordrejet i Levnedsbrevet, alene med det formål at male det humoristiske billede af en strandvagt, der alligevel ikke kan drage ind i

---

27. Werlauff (1879) 99.

28. Om Holbergs syn på jurister, se Tamm (1986).

29. Om Holbergs talesprog se kommentaren på <http://holbergsskrifter.dk>, se ligeledes fx Seip (1921) samt Holbergs Epistel 396.

København som en *imperator triumphans*. Afstanden mellem den underordnede soldat på den sandede Strandvej og et triumftog med det tidlige Romerriges ærkefejende er oplagt som komisk indslag i historien, ligesom Holberg har ønsket at markere en kontrast mellem dansk og tysk pernittengrynighed og så det øvrige, oplyste Europas mere afslappede forhold. Heldigvis må man på et tidspunkt have opdaget, at Holberg blot var den student fra Borchs Kollegium, som han udgav sig for at være. Det hele var altså en misforståelse, som vidner om den påpasselighed, som strandvagterne i en krigssituation måtte iagttage over for folk, man fattede mistanke til. Men Holberg omformede sidenhen episoden og brugte den til at satirisere over militæretaten og dens tilsyneladende magtfuldkommenhed og uuddannede mandskab i al almindelighed.

Afsluttende overvejelser

I vurderingen af Holberg må vi også tage højde for hans publikum. Holberg skrev på latin for at nå den dannede, europæiske læser. Ude i Europa har man jo ikke kendt til eller endsige været interesseret i de lokale forhold på Øresundskysten 15 år før udgivelsestidspunktet. Dette må have været klart for Holberg og kan forklare, hvorfor han heller ikke hjælper sine læsere her. Tværtimod synes Holberg nærmest bevidst at undlade centrale oplysninger, som ville have hjulpet læserne til at forstå konteksten. Men for Holberg er det ikke vigtigt, at han blev arresteret af en strandvagt, hvor præcis han blev arresteret – eller hvilken kro han blev ført hen til – for Holberg handler det kun om den behandling, som blev ham til del. Alvoren i Holbergs fejlagtige tilbageholdelse og måske også befolkningens modvilje mod vagter, soldater – og kontrol i det hele taget – parres her med en spøgefuldst beskrivelse af en 'domfældelse' på en kro. Med andre ord interesserer Holberg sig alene for sammenstødet mellem den unge student på en fredelig vandretur og befalingsmandens ambitioner om at blive en romersk triumfator, som hos Holberg bliver et billede på de danske vagters smålige nidkærhed over for den venlighed, der ellers har mødt ham ude i Europa. Fortællingen om mødet med strandvagten rummer altså begge dele af Holbergs sentens: "I spøgefuldst sammenhæng lyver jeg altid, i alvorlig sammenhæng sjældent".

Bibliografi

- Amato, J. 2004. *On foot. A history of walking*. New York.
- Arentzen, Kr. 1884. *Fra det 18. Aarhundrede*. København.
- Berthelsen, J. G. 2012. *Nivaa Teglværk og samfund 1701-1860*. København.
- Brandes, G. 1884. *Ludvig Holberg: Et festskrift*. København.
- Bruun, Chr. 1895. *Om Holbergs trende Epistler til en Højfornemme Herre*. København.
- Dahl, B. Westerbeek. 2017. *Til Rigets forsvar og Byens gavn*. 2. bind. København
- Eivind, T. (ed.). 2005. *Den mangfoldige Holberg*. Oslo.
- Elling, Chr. 1971. *Aftenspil*. København.
- Kall Rasmussen, M.N.C. 1858-59. "Bidrag til Ludvig Holbergs Biographi for Aarene 1702-1714", *Historisk tidsskrift*, 3. række, 1. bind. s. 125-26.
- Krog, T. G. (oversætter) 1741. *Professor Ludvig Holbergs Lifs og Lefnets Beskrivelse af Ham selv i en Epistel til een stoer mand*. Bergen
- Liisberg, H.C.B. 1901. *København i gamle Dage*. København.
- Müller, Th. A. 1943. *Den Unge Ludvig Holberg*. København.
- N.N. (oversætter) 1745. *Ludvig Holbergs Trende Epistle til **** hvorudi befattes det Fornemste Af Hans Liv og Levnet*. København.
- Nyrnes, A. 2005. "som om den onde skjebne ei gjaldt / men stedet:" i Tjønneland (2005) 25-43.
- Nystrøm, E. 1938. *Fra Nordsjællands Øresundskyst samlet og revideret udgave*. København.
- Olden-Jørgensen, S. 2015. *Ludvig Holberg som pragmatisk historiker: en historiografisk-kritisk undersøgelse*. København.
- Olsvig, V. 1927². *Ludvig Holberg i Danmark og Tyskland 1708-1714*. Oslo.
- Seip, Didrik Arup, "Holbergs talemål", *Holberg Aarbog*, 1921, s. 35-56.

- Sejersted, J. M. & Olden-Jørgensen, S. (eds.) 2014. *Historikeren Ludvig Holberg*. København.
- Skovgaard-Petersen, K. 2015. "I spøgefuld sammenhæng lyver jeg altid ..'– streger til et selvportræt i Holbergs Første Levnedsbrev", *Aigis Supplementum IV Festskrift til Frits S. Pedersen*. Online: <https://aigis.igl.ku.dk/aigis/FSP70/KSP-Holberg.pdf>. Hentet 22. januar 2023.
- Tamm, D. 1986. *Holberg og juristerne*. København.
- Topsøe-Jensen, T. 1974 *Fem mil langs Øresund. Træk af Strandvejens Historie*. København.
- Werlauff E. Chr. 1879. *Kiøbenhavns Universitet fra dets Stiftelse indtil Reformationen*. København.
- Østergaard, U. 2009. *Europa 1500-1800. Territorialstater, imperier, bystater, grænser i Klassisk og Moderne Politisk Teori* L.B. Kaspersen og J. Loftager (edd.). København.